

Research Paper

Evaluation of Sustainable Development Spatial Planning Indicators of Destinations Rural Tourism East of Mazandaran Province

Roumiani, Ahmad*¹ , Shayan, Hamid², Sojani Qeidari, Hamdollah³, Razvani, Mohammad Reza⁴

¹ Ph.D., Ferdowsi University of Mashhad (FUM), Mashhad, Iran

² Ph.D., Department of Geography Faculty of Letters and Humanities Ferdowsi University of Mashhad (FUM)

³ Ph.D., Department of Geography Faculty of Letters and Humanities Ferdowsi University of Mashhad (FUM)

⁴ Ph.D., University of Tehran, Tehran, Iran

10.22080/jtpd.2021.18447.3253

Received:

April 3, 2020

Accepted:

January 25, 2021

Available online:

March 18, 2021

Keywords:

Spatial Planning,
Sustainable Development,
Rural Tourism
Destinations, East of
Mazandaran Province

Abstract

Spatial planning is one of the approaches that can be effective in different economic, social, cultural, environmental and political aspects of tourism and as a system dominate the region and be considered as a basic strategy. The present study seeks to evaluate the spatial planning indices of sustainable development of rural tourism destinations in the East of Mazandaran province. The purpose of this study was descriptive-analytic and a questionnaire was used and its validity was confirmed by (sources reviewed, university professors). Data were analyzed using statistical tests (one sample t-test, Pearson correlation, multivariate regression and path analysis). The findings of the study showed that economic and social variables are in relatively good condition. Fitting the regression model shows that 53% of the dependent variable changes are explained by the independent variable. From the viewpoint of locals and tourists at the level of (0.05), there is a significant relationship in all variables. From the experts' point of view, there is a significant relationship between all dimensions of activity and location except for human dimension, with all dimensions used. Therefore, the first hypothesis is rejected for the three groups studied and the second hypothesis is confirmed.

Extended Abstract

1. Introduction

The strategic point that has been taken into consideration in recent decades, especially in developing and underdeveloped countries, is the

formation and expansion of sustainable tourism development with a spatial planning approach that has received much attention by researchers and planners (Romiani, 1398, p. 43). On the other hand, spatial planning is the most crucial step in

* **Corresponding Author:** Roumiani, Ahmad, Ph.D.

Address: Ferdowsi University of Mashhad (FUM),
Mashhad, Iran

Email: aromyani@gmail.com

Tel: +98912-422-5419

the process of sustainable tourism development, which brings economic, social and environmental benefits (United Nations New York and Geneva, 2008: 32). Therefore, spatial planning for the development of indigenous (rural) tourism, including access to the area by establishing a proper transport network, enhancing the quality and quantity of tourism services, education, and educating local residents about the area's tourism, marketing and incentive programs to attract Tourism is the optimal management and implementation of a tourism development plan (Gunn & Var, 2002, p. 356).

2. Materials and Methods

The research has used a descriptive-analytical design for data gathering, documentary and survey methods (observation and questionnaire) have been used. The statistical population of this study was related to rural tourism, 21 tourism destination villages with references to prefectures and cultural heritage and handicraft organizations in each city and complete information from experts of province cultural and crafts organization. Statistical population is divided into three groups to investigate this issue. The first group is about experts in the field (experts from the Cultural Heritage and Crafts Organization and village officials who have been surveyed in total 26 people. The second group is intended for tourists' visiting these areas. And according to the managers of each village, the number of tourists in the period 1395-1976 is 272000, so the Cochran formula with 0.07% error was used to determine the number of tourists'

questionnaires, calculated 196 questionnaires in total. According to the Census 2016, the population of the village Tourism destination is estimated to be 40,960 people, distributed among locals based on Kokwan formula and $195 / 0.07$ error, and finally, the sample number of each village is determined.

3. Discussion and Results

One of the most important factors influencing the pattern presentation is identifying different factors, dimensions and components of a pattern that can play an effective role in explaining pattern factors. In this regard, a theoretical model was designed in the theoretical framework with regard to the world literature as well as the studies that have three elements of location, human and activity. Then, using one-sample t-test, Pearson correlation, multivariate regression and path analysis, each of the dimensions was evaluated. The findings of the study showed that the first three hypotheses are rejected, that is, the economic and social variables are relatively favorable. Fitting the regression model shows that 53% of the dependent variable changes are explained by the independent variable. According to the path analysis test, two dimensions of location and activity have an indirect effect on sustainable tourism development from the perspective of all three groups. In other words, among dimensions of spatial planning dimension location has the most direct effect (0.52) on sustainable tourism development from the perspective of all three groups. Overall, location has the greatest impact on sustainable tourism development from the perspective of all three groups.

4. Conclusions

The findings of the study showed that economic and social variables are in relatively good condition. Fitting the regression model shows that 53% of the dependent variable changes are explained by the independent variable. From the viewpoint of locals and tourists at level (0.05) there is a significant relationship in all variables. From the experts' point of view, there is a significant relationship between all dimensions of activity and location except for human dimension, with all dimensions used. Therefore, the first hypothesis is rejected for the three groups studied and the second hypothesis is confirmed.

ارزیابی شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی توسعه‌ی پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در شرق استان مازندران

احمد رومیانی*^۱، حمید شایان^۲، حمدالله سجانی قیداری^۳، محمد رضا رضوانی^۴

دکترای تخصصی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران،
^۲دکترای تخصصی، استاد دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
^۳دکترای تخصصی، استادیار دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران
^۴دکترای تخصصی، استاد دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

10.22080/jtpd.2021.18447.3253

چکیده

برنامه‌ریزی فضایی یکی از رویکردهایی که می‌تواند در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و سیاسی گردشگری موثر واقع شود و زمینه را برای توسعه‌ی پایدار مناطق روستایی فراهم کند. بنابراین اگر به مفهوم و ماهیت برنامه‌ریزی راهبردی فضایی به توسعه‌ی صنعت گردشگری مبادرت شود، نه تنها بستری جهت ارضای نیازهای متنوع طیف بزرگی از گردشگران فراهم می‌گردد؛ بلکه به واسطه‌ی تعادل در انتشار فضایی پیامدهای مثبت حاصل، جمعیتی انبوه از جامعه‌ی میزبان و پهنه‌ای گسترده از قلمرو جغرافیایی مقصد را از تحولات مثبت اجتماعی-اقتصادی و زیست-محیطی متأثر خواهد نمود. پژوهش حاضر، به دنبال ارزیابی شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی توسعه‌ی پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در شرق استان مازندران است. این پژوهش، از نوع تحقیقات کاربردی و با روش توصیفی-تحلیلی و ابزار پرسش‌نامه انجام شده است. روایی آن به وسیله‌ی (منابع مورد بررسی، استاتید دانشگاه) تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با آزمون‌های آماری (t تک نمونه‌ای، همبستگی پیرسون؛ رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر) انجام شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که متغیرهای اقتصادی و اجتماعی وضعیت نسبتاً مطلوبی دارند. برازش مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که ۵۳ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین می‌شود. از دیدگاه مردم محلی و گردشگران در سطح (۰/۰۵) رابطه معناداری در تمامی متغیرها وجود دارد. از دیدگاه کارشناسان، به جزء رابطه‌ی بعد انسان با ابعاد فعالیت و مکان در تمامی ابعاد مورد استفاده رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین از نظر سه گروه مورد بررسی فرضیه‌ی اول رد و فرضیه‌ی دوم تأیید می‌شود.

تاریخ دریافت:

۱۵ فروردین ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش:

۶ بهمن ۱۳۹۹

قابل دنالود از تاریخ:

۲۸ اسفند ۱۳۹۹

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی فضایی، توسعه‌ی پایدار، مقصدهای گردشگری روستایی، شرق استان مازندران.

*نویسنده مسئول: احمد رومیانی

آدرس: دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

ایمیل: aromyani@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۲۴۲۲۵۴۱۹

۱ مقدمه

اقتصادی، محیطی و اجتماعی- فرهنگی مکان‌های گردشگری بازی کند (Romão, & Saito, ۲۰۱۷). براین اساس در جهت پیگیری و بررسی توسعه ی پایدار گردشگری، تحقیق در حوزه ی گردشگری پایدار با رویکرد برنامه‌ریزی فضایی تمرکز گردید. زیرا از یک‌سو، روستاهای کشور به جهت دارا بودن منابع طبیعی، چشم‌اندازهای طبیعی، وضعیت جغرافیایی و زیست‌محیطی، اقلیمی، توپوگرافی و هیدرولوژیکی به عنوان میراث طبیعی به شمار می‌آیند که حفاظت از آن‌ها در کنار استفاده اقتصادی صحیح امر ضروری به شمار می‌آید. از سوی دیگر، پیوند توسعه ی پایدار گردشگری با برنامه‌ریزی فضایی، نمود عینی‌تری می‌یابد.

منطقه ی مورد مطالعه ی این پژوهش شرق استان مازندران شامل چهار شهرستان (گلوگاه، بهشهر، نکا و میان‌دورود) است که به دلیل جاذبه‌های گردشگری (-تاریخی؛ طبیعی؛ فرهنگی) در سه دهه ی اخیر بیشتر مورد توجه عموم مردم و ارگان‌های دولتی و بخش خصوصی قرار گرفته است. مطالعات صورت گرفته توسط محققانی از جمله (سندگل و شریفی‌نیا، ۱۳۹۵؛ قدمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ سپهری و بابایی، ۱۳۹۴ و شیخی و شجاعی، ۱۳۹۱) در این استان نشان می‌دهد که برنامه‌های گردشگری استان مازندران، نتوانسته است زمینه را برای یک توسعه ی پایدار گردشگری فراهم کند. از این رو، لازمه ی اجرایی و عملیاتی شدن این برنامه‌ها، شناسایی همه ی ظرفیت‌های این حوزه در قالب الگوی برنامه‌ریزی فضایی گردشگری است. در زمان حاضر، طرح توسعه ی پایدار گردشگری نه تنها برای حوزه ی گردشگری، بلکه برای دیگر بخش‌های استان مانند کشاورزی و صنعت و ... ضروری است که متأسفانه به شکل مطلوب فراهم نشده است. جالب این‌که سال‌هاست در مورد به‌کارگیری ظرفیت‌ها در حوزه ی گردشگری در ایران و مازندران بررسی‌ها و اقداماتی صورت گرفته است. به طوری که محققانی از جمله؛ موسایی و همکاران (۲۵: ۱۳۹۱)، مظلومی و جلالی (۱۳۹۱: ۲۸)؛ در پژوهش خود اظهار می‌کنند که کشور ایران برای توسعه ی گردشگری برنامه‌هایی طرح‌ریزی کرده است، اما، آن‌چنان‌که آمارها و تحقیقات نشان می‌دهد، به این مقصود دست نیافته است و نتایج مطلوبی به همراه نداشته است. بنابراین هدف از این پژوهش، ارزیابی شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار

رویکردی که در دهه‌های اخیر به خصوص در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌نیافته مورد توجه قرار گرفته است، شکل‌گیری و گسترش توسعه ی پایدار گردشگری با رویکرد برنامه‌ریزی فضایی است که به شدت مورد توجه محققان و برنامه‌ریزان قرار گرفته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که توسعه ی پایدار گردشگری و برنامه‌ریزی فضایی به دلیل داشتن هدف مشترک، نوعی تلاقی فلسفی برای مفهوم برنامه‌ریزی به‌عنوان عمل سازمان‌دهی زندگی آینده ی جوامع با مقررات و طراحی روابط اجتماعی، اقتصادی در آینده و دقت در استفاده از فضای فیزیکی به‌منظور رسیدن انسان به رفاه بدون تخریب محیط محسوب می‌شوند. به عبارتی هدف آن‌ها شناخت طرح‌های توسعه ی فضایی از جمله گردشگری در مراحل مختلف برنامه-ریزی، طراحی و مدیریت مبتنی بر عملیاتی کردن و نیز بر اصول پایداری، یکپارچگی و جامعیت است (رومیانی، ۱۳۹۸: ۴۳). در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری، ارتباط معقولی بین ساختار فضایی و عملکرد آن به وجود می‌آید و این یکی از عواملی است که نه تنها بر ساختار، بلکه بر عملکرد و نقش‌پذیری فضایی سکونت‌گاه‌های روستایی در سطوح (محلی، منطقه ای و ملی) اثر می‌گذارد (Stojasavljević, ۲۰۱۳: ۲). برنامه‌ریزی فضایی نقش مهمی در توسعه ی پایدار گردشگری ایفا می‌کند و چنین چیزی در خصوص بسیاری از بخش‌ها نیز صدق می‌کند. فهم اهمیت برنامه‌ریزی فضایی در بخش گردشگری امری اجتناب‌ناپذیر به حساب می‌آید. گردشگری فعالیت پیچیده‌ای است که بخش‌های مختلف اقتصاد را تحت پوشش قرار می‌دهد و استدلال آن این است که تأثیرات ناخواسته و نامطلوب بخش گردشگری در غیاب هر گونه تلاشی در جهت برنامه‌ریزی، بروز پیدا می‌کنند (<http://pub.world-tourism.org>). بخش گردشگری با فروشگاه‌ها، رستوران‌ها، شبکه‌ها، حمل‌ونقل و محل‌های اقامت در ارتباط است، به طوری که همه ی اینها در درون برنامه‌ریزی منطقه‌ای گنجانده و تعریف می‌شوند (Drz and Moore, ۱۹۹۲: ۱۰). بنابراین برنامه‌ریزی فضایی از یک سو، می‌تواند، نیازهای بازدیدکنندگان را از طریق (توسعه ی کسب و کار منطقه‌ای، مشارکت عمومی و دموکراتیک)، برطرف کند (Risteski & et al, ۲۰۱۲)، و از سوی دیگر، نقش ارزشمندی را در درک نگرانی‌های

دریافت نمایند و نهاده‌های سرمایه‌ای بیشتری به آنها تخصیص یابد (ضیایی و شجاعی، ۱۳۸۹: ۲۶).

برنامه‌ریزی فضایی یک مکانیسم مداخله‌ای برای تکامل و توسعه گردشگری برای منفعت محیطی و عمومی به شمار می‌رود (رومیانی، ۱۳۹۸: ۱۵۸). از سوی دیگر، برنامه‌ریزی فضایی در سطح برنامه‌های راهبردی ملی، می‌تواند چشم‌اندازی برای توسعه گردشگری مطلوب تدوین کند. این در حالی است که در برنامه‌های کالبدی، مثل برنامه‌های مربوط به شهر یا شهرک، تصمیماتی عینی و ملموس در خصوص ساختار بخش گردشگری در یک مکان معین، اتخاذ می‌شود. پیوندهای بین زیرساخت گردشگری و خدمات نیز در این نوع برنامه‌ها بازنمایی می‌شوند که برای کارایی بخش گردشگری و آینده مکان از اهمیتی اساسی برخوردار هستند (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۵). از یک سو، برنامه‌ریزی فضایی حیاتی‌ترین گام در فرایند توسعه گردشگری پایدار به شمار می‌رود، که مزایای مانند بهبود دسترسی‌ها و ایجاد شبکه حمل و نقل مناسب (۴: ۴، Cornelissen, ۲۰۱۴) (SanMartín & Herrero, ۲۰۱۲)، افزایش کیفیت و کمیت خدمات گردشگری (George et al., ۲۰۰۹; Tudisca et al., ۲۰۱۵)، آموزش ساکنان محلی در رابطه با گردشگری (Adiyia et al., ۲۰۱۴; Snieska et al., ۲۰۱۴) (Tudisca et al., ۲۰۱۵)، بازاریابی و برنامه‌های تشویقی برای جذب گردشگر (Zhong et al., ۲۰۰۸)، مدیریت و اجرای بهینه طرح توسعه گردشگری استفاده کرد (Folia, ۱۹۹۹: ۸۷)، و زمینه را برای کاستن از عدم توازن‌های منطقه‌ای و سرزمینی به وجود آورد (United Nations New York and Geneva, ۲۰۰۸: ۳۲). در نتیجه، بین برنامه‌ریزی فضایی و عوامل مورد بررسی در بالا که به توسعه گردشگری منجر می‌شود، پارادایم غالب قرن حاضر به یک هدف جمعی تبدیل شده است و در پی تعامل بین فضای زیست‌میزبانان، گردشگران و بهره‌مندان با منابع محیطی و فرهنگی است که ضمن تامین نیازهای حال حاضر افراد، حفظ و حراست از منابع محیطی و طبیعی برای آیندگان را نیز در نظر دارد. بنابراین توسعه گردشگری با تامین نیازهای نسل حاضر بدون به مخاطره انداختن توانایی نسل‌های بعدی برای برآوردن نیازهایشان، دیدگاه‌های جدیدی در حوزه برنامه‌ریزی فضایی و گردشگری به ارمغان آورده است. تاکید بر جنبه‌های مکانی- فضایی گردشگری و

مقصدهای گردشگری روستایی در شرق استان مازندران است که شامل؛ شهرستان بهشهر، نگا، کلوگاه، میانرود است، پس به دنبال پاسخ‌گویی به این فرضیه‌ها کلیدی است.

۱. با توجه به ابعاد توسعه‌ی پایدار گردشگری، ابعاد اقتصادی و اجتماعی مقصدهای گردشگری روستایی مورد مطالعه، وضعیت مطلوبی ندارد.
۲. به نظر می‌رسد بین شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی و توسعه‌ی پایدار رابطه معناداری وجود دارد.

۲ مبانی نظری

از مباحث مهم و کلیدی در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری، تعیین جایگاه و وضعیت موجود این صنعت در یک منطقه است. از این رو، تشریح فرآیند توسعه‌ی مقاصد گردشگری به ویژه مقاصد تفرجگاهی به عنوان یکی از مباحث دیرپای مطالعات گردشگری در طی بیش از ۶۰ سال گذشته در سطح جهان مطرح شد و نیاز برنامه‌ریزان صنعت گردشگری به ابزارهای پیش‌بینی فرآیند و مسیر توسعه‌ی مقصدهای گردشگری فراهم شد. پیش‌بینی فرآیند و مسیر توسعه‌ی مقاصد گردشگری، از نقشی اساسی در شناخت اثرات توسعه‌ی گردشگری و در نتیجه افزایش میزان برخورداری (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۱). بر این اساس، مقاصد مختلف در طول چرخه‌ی عمرشان، دستخوش تغییر و تحولات مختلفی می‌شوند و تمرکز تسهیلات در هر یک از این دوره‌ها متفاوت است. در هر یک از مراحل چرخه‌ی حیات مقصدها، تغییرات خاصی در جنبه‌های مختلف شکل می‌گیرد (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳). مقاصد گردشگری از نظر توان و قابلیت جذب گردشگر با هم متفاوتند. برخی از این مقاصد از قابلیت‌های لازم برای جذب گردشگر در سطح ملی و بین‌المللی برخوردارند و می‌توانند عامل محرک توسعه گردشگری در منطقه به شمار آیند و برخی هم از قابلیت و برد محلی برخوردارند. از این رو، در فرآیند برنامه‌ریزی فضایی نمی‌توان برنامه مشابهی را برای همه‌ی این مناطق تدوین نمود. محدودیت‌های مالی و زمانی ایجاد می‌کند که در یک منطقه، برخی از مقاصد گردشگری نسبت به برخی دیگر سریع‌تر توسعه یابند، خدمات و تسهیلات بیشتری

جدول (۱): ابعاد، مؤلفه‌ها و متغیر موثر در برنامه‌ریزی فضایی پایدار گردشگری

ابعاد	مؤلفه‌ها	متغیر
مکان	ظرفیت‌ها	جاذبه‌های طبیعی
		جاذبه‌های تاریخی- فرهنگی
		جاذبه‌های نوع ویژه
انسان	اجتماعی و فرهنگی	موقعیت استقرار جاذبه‌ها
		کیفیت جاذبه‌ها
		مشارکت مردم محلی
فعالیت‌ها	اقتصادی- کارکردی	نهادی - سیاسی
		هنجارهای اجتماعی محلی
		کاهش انگیزه مهاجرت
		برد فضایی مقصد
		خدمات رفاهی
		خدمات امنیتی و انتظامی
		خدمات بهداشتی
		خدمات الکترونیکی
		خدمات اقامتی
		خدمات پذیرایی
خدمات توزیع و اطلاع‌رسانی		
جذب سرمایه‌گذاری		
منابع درآمدی		
اشتغال‌زایی		

بنابراین می‌توان با در نظر داشتن تعریف و الگوی مفهومی مطلوب برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری، به سه‌گام اساسی در الگوی مورد نظر اشاره کرد:

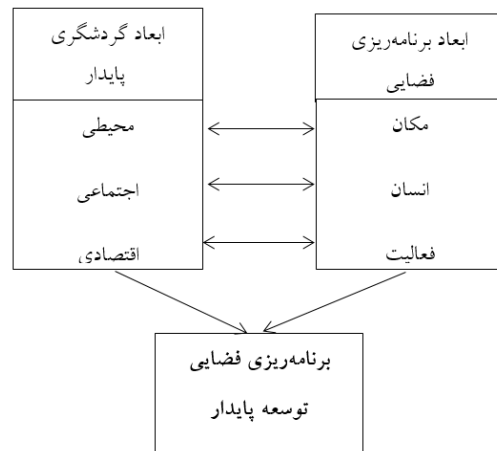
گام اول، توجه به عنوان عوامل مکان(ظرفیت‌ها محیطی) به‌عنوان ورودی‌های مدل که نقش عناصر پایه در مدل را داشته، بعد انسان(اجتماعی و فرهنگی) به‌عنوان (بعد زمینه‌ای) و بعد فعالیت‌ها(بعد کارکردی) است. در این گام توجه اساسی به آن دسته از مدیریت و رویه‌های برنامه‌ریزی است که تسهیل‌کننده و تشویق‌کننده ی بهره‌وران در مناطق دارای پتانسیل و ظرفیت‌های گردشگری است که دربرگیرنده ی قوانین، برنامه‌ریزی‌های نهادی و سیاسی دولتی می‌باشد. در زمینه ی شرایط محیطی نیز بر مواردی از قبیل عامل‌های اولیه، که شامل جاذبه‌های انسان‌ساخت، طبیعی، تاریخی- فرهنگی، فرهنگی- اجتماعی، جغرافیایی- محیطی، و عامل‌های ثانویه، شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، نهادی(مدیریتی)، زیرساختی(کالبدی) و زیست محیطی تمرکز دارد. از این رو، براساس مجموعه مباحث نظری، تحلیل‌های به‌عمل‌آمده از برنامه‌ریزی فضایی گردشگری و ابعاد سه‌گانه اشاره‌شده در فوق، مؤلفه‌ها و متغیرهای نهایی موثر در برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری تدوین و ارائه‌شده است(جدول ۱).

(Sarudzai and Mukwada., 2017; Risteski & et al.,2012; Yang and Fik,2014, ; Dolores Sarrión & et al., 2015; Dedeand Ayten, & et al,2012; Sousa Guedes and Jiménez,2015).

گام دوم برآیند فعالیت توسعه ی پایدار گردشگری است که نشان‌دهنده ی پایداری مقصدهای روستایی گردشگری شکل‌گرفته ناشی از توسعه ی برنامه‌ریزی فضایی می‌باشد. در این مرحله، نتیجه توسعه ی پایدار گردشگری، نمود عینی پیدا می‌کند که در سه شکل می‌توان نتایج آن را موردتوجه قرارداد. الف-اقتصادی Yang and (Fik,2014, Dolores Sarrión et al, 2015)، ب- اجتماعی- فرهنگی)، (Sarudzai Mutana and Geoffrey، (Mukwada,2013)، ج- زیست محیطی و کالبدی (Guedes and Jiménez,2015).

گرفته شده است. جامعه ی آماری این پژوهش در رابطه با گردشگری روستایی، ۲۱ روستای مقصد گردشگری با مراجع به بخشدارها و سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی در هر شهرستان و اطلاعات کامل از کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی استان؛ انتخاب شدند. به طوری که برای بررسی این موضوع، جامعه ی آماری در سه گروه در نظر گرفته شده است. گروه اول در رابطه با صاحب نظران این حوزه (کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و مسئولان روستاها هستند که به صورت تمام شماری و ۲۶ نفر مورد بررسی قرار گرفته اند. گروه دوم، گردشگرانی در نظر گرفته شده اند که از این مناطق دیدن و بازدید می کنند و براساس اظهار مدیران هر روستا، تعداد گردشگران در بازه ی زمانی، ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۶، - ۲۷۲۰۰۰ برآورد شده است. از این رو، برای مشخص کردن تعداد پرسش نامه ی گردشگران از فرمول کوکران با خطای ۰/۰۷ درصد بهره گرفته شد. که در مجموع ۱۹۶ پرسش نامه محاسبه و بین گردشگران به صورت تصادفی توزیع و پخش گردیده است. براساس سرشماری ۱۳۹۵، جمعیت روستاهای مقصد گردشگری ۴۰۹۶۰ نفر محاسبه شده است که براساس فرمول کوکران و خطای ۰/۰۷؛ ۱۹۵ پرسش نامه بین مردم محلی توزیع گردیده است. سرانجام، تعداد نمونه هر یک از روستاها مشخص شده است. جدول (۲)، تعداد نمونه مشخص شده در هر روستا را نمایش می دهد.

شکل (۲): تلفیق ابعاد برنامه ریزی فضایی و توسعه ی پایدار گردشگری

برنامه ریزی فضایی یک ابزار مهم برای دستیابی به قابلیت پایداری در گردشگری است که می توان از طریق شاخص-هایی مانند ظرفیت ها (مکان)، اجتماعی- فرهنگی (بعد انسانی) و کارکردها (بعد فعالیت ها) را مورد ارزیابی قرارداد.

۳ روش تحقیق

نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده توصیفی-تحلیلی و برای گردآوری داده ها و اطلاعات، از روش های اسنادی و پیمایشی (مشاهده و پرسش نامه) بهره

جدول (۱): تعداد نمونه ی مشخص شده در ۲۱ روستای مورد مطالعه

شهرستان	روستا	خانوار	جمعیت	تعداد حجم نمونه	تعداد گردشگران	تعداد حجم نمونه	
بهشهر	التپه (عباس آباد)	۶۰۵	۱۹۳۰	۹	۵۰۰۰	۱۶	
	قره تپه	۵۹۶	۱۷۷۵	۹	۱۰۰۰	۹	
	زاغمرز	۱۹۰۲	۵۹۳۲	۱۴	۲۰۰۰	۱۱	
	شهیدآباد	۱۳۳۶	۴۱۱۳	۱۲	۱۵۰۰	۱۰	
	آسیاسر	۵۵۵	۱۵۲۶	۹	۱۵۰۰	۱۰	
	گرچی محله	۲۰۱۴	۶۱۲۹	۱۴	۷۰۰	۸	
	نکا	زروم	۴۵	۱۴۴	۷	۲۰۰۰	۱۱
		ارم	۸۳	۲۴۴	۷	۷۰۰	۸
		کلت	۲۹۱	۹۰۴	۸	۷۰۰	۸
		نوذرآباد	۶۳۲	۱۸۹۲	۹	۱۵۰۰	۱۰
استخر پشت		۱۸۷	۶۶۸	۸	۵۰۰	۸	
اطراب		۴۷۴	۱۵۵۸	۹	۵۰۰	۸	

شهرستان	روستا	خانوار	جمعیت	تعداد حجم نمونه	تعداد گردشگران	تعداد حجم نمونه
گلوگاه	آغوز دره	۱۰۲	۲۶۳	۷	۸۰۰۰	۸
	تپله نو	۵۱۶	۱۶۴۱	۹	۳۰۰۰	۷
	نیالا	۱۵۵	۴۴۳	۸	۲۰۰۰۰	۱۱
	لمراسک	۷۸۵	۲۲۸۵	۱۰	۱۰۰۰۰	۹
	مهدیرجه	۵۸۷	۱۹۵۴	۹	۵۰۰۰	۷
میاندرد	سنه کوه	۴۹	۱۳۶	۷	۵۰۰۰	۷
	برگه	۴۹۹	۱۴۴۷	۹	۱۰۰۰۰	۹
	دارابکلا	۱۶۷۸	۵۲۶۲	۱۳	۱۵۰۰۰	۱۰
	اوسا	۲۳۰	۷۱۴	۸	۲۰۰۰۰	۱۱
۴	۲۱	۱۳۳۲۱	۴۰۹۶۰	۱۹۵	۲۷۲۰۰۰	۱۹۶

مأخذ: مرکز آمار، ۱۳۹۵

سنجش پایایی ۳۰ پرسش نامه برای هرکدام از گروه تهیه و تنظیم شد که توسط استادان و کارشناسان پر شد. برای بررسی پایایی پرسش نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. همان‌طور که مشخص است ضریب اعتبار به دست آمده در حد بالا است، و پرسش نامه از اعتبار بالا برخوردار می‌باشد. نتایج این آزمون در جدول (۲) قابل مشاهده است.

برای این تحقیق سه نوع پرسش نامه طراحی شد که شامل پرسش نامه ی مردم محلی، گردشگران و کارشناسان است، به طوری که برای هرکدام به‌طور جداگانه روایی انجام و نیز پایایی محاسبه گردید. جهت روایی پرسش نامه‌ها از نظر (منابع مورد بررسی، استادان دانشگاه) استفاده شد و با توجه به نظرات آن‌ها، اصلاحات لازم در پرسش نامه‌ها صورت گرفت. همچنین جهت

جدول (۲): آلفای کرونباخ شاخص‌های مستقل و وابسته تحقیق

دیدگاه	نوع متغیر	نام متغیر	شاخص‌ها	آلفای کرونباخ	آلفا
مردم محلی	متغیر مستقل	برنامه‌ریزی فضایی	مکان	۰/۸۴۳	۰/۶۲۹
			انسان	۰/۹۱۹	
			فعالیت	۰/۷۴۸	
متغیرهای وابسته	توسعه ی پایدار گردشگری	توسعه ی پایدار گردشگری	طبیعی- محیطی	۰/۶۰۴	۰/۷۶۸
			کالبدی(زیرساختی)	۰/۶۰۱	
			اجتماعی- فرهنگی	۰/۶۶۶	
			اقتصادی	۰/۷۰۳	
گردشگران	متغیر مستقل	برنامه‌ریزی فضایی	مکان	۰/۶۱۷	۰/۶۲۵
			انسان	۰/۶۳۵	
			فعالیت	۰/۷۰۲	
متغیرهای وابسته	توسعه ی پایدار گردشگری	توسعه ی پایدار گردشگری	طبیعی- محیطی	۰/۶۴۶	۰/۶۹۴
			کالبدی(زیرساختی)	۰/۶۵۵	
			اجتماعی- فرهنگی	۰/۷۹۹	
			اقتصادی	۰/۶۴۹	

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۸

اقتصادی، افزایش کیفیت خدمات گردشگری و افزایش انگیزه سرمایه گذاری) و ۱۴ شاخص مورد بررسی قرار گرفتند.

از جدول (۳)، برای شاخص‌های اقتصادی توسعه ی پایدار گردشگری در روستاهای شرق استان مازندران استفاده شده است. به طوری که برای بعد اقتصادی ۴ متغیر (افزایش عدالت و رفاه اقتصادی، ایجاد ثبات

جدول (۳): شاخص‌های اقتصادی توسعه ی پایدار گردشگری

ابعاد	متغیر	شاخص	مردم محلی	گردشگر	کارشناس	منبع
اقتصادی	افزایش عدالت و رفاه اقتصادی	ایجاد درآمد و اشتغال	☒	☐	☒	بازرگان، ۱۳۸۹؛ تقوایی و غفاری، ۱۳۸۹
		توزیع درآمد	☒	☐	☒	Cornelissen, 2014;
		توزیع فرصت‌های شغلی	☒	☐	☒	Panella, 2000; George et al., 2009; Stetić, 2012
		کاهش فقر و فقرزدایی	☒	☐	☒	
اقتصادی	ایجاد ثبات اقتصادی	تقویت اقتصاد محلی و نشاط طولانی مدت	☒	☐	☒	رومیانی، ۱۳۹۲؛ دربان آستانه، ۱۳۸۵
		ایجاد بازاریابی	☒	☐	☒	
		ایجاد پس‌انداز	☒	☐	☒	
		تنوع‌بخشی اقتصادی	☒	☐	☒	
اقتصادی	خدمات گردشگری	بهبود کیفیت خدمات	☒	☒	☐	ریاضی و لطفی، ۱۳۹۴؛ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۳؛ Stetić, 2012
		رضایت گردشگران از خدمات و فرآورده‌های محلی	☒	☒	☐	
		بهبود وضعیت کیفیت فرآورده‌های محلی	☒	☒	☐	
اقتصادی	افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری افراد بومی در زیرساخت‌های گردشگری	☒	☒	☒	رومیانی، ۱۳۹۲؛ تقوایی و غفاری، ۱۳۸۹؛ ریاضی و لطفی، ۱۳۹۴
		سرمایه‌گذاری افراد غیربومی در زیرساخت‌های گردشگری	☒	☒	☒	Cornelissen, 2014; Panella, 2000; George et al., 2009; Stetić, 2012
		سرمایه‌گذاری دولتی در زیرساخت‌های گردشگری	☒	☒	☒	

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

توسعه ی ظرفیت نهادی و مهاجرت) و ۱۳ شاخص بهره گرفته شده است.

همان طوری که جدول (۴) مشاهده می شود، برای بررسی شاخص‌های بعد اجتماعی توسعه ی پایدار گردشگری، ۵ متغیر (بهبود شرایط زندگی، حفاظت از الگوهای اجتماعی و فرهنگی، پایداری نهادی و سیاسی،

جدول (۴): شاخص بعد اجتماعی توسعه ی پایدار گردشگری

ابعاد	متغیر	شاخص	مردم محلی	گردشگر	کارشناس	منبع
اجتماعی	بهبود شرایط زندگی	بهبود بهداشت و سلامتی در بین مردم محلی	☒	☒	☐	رومیانی، ۱۳۹۲؛ دربان آستانه، ۱۳۸۵؛ قدیری معصوم و پارکی؛ ۱۳۸۷ Telfer and Sharpley, 2008; Stetić, 2012
		احساس رضایت جامعه ی محلی از رونق گردشگری	☒	☐	☐	
		افزایش امنیت اجتماعی در روستا	☐	☒	☒	
اجتماعی	حفاظت از الگوهای فرهنگی اجتماعی و همکاری و مشارکت	حراست از میراث فرهنگی بارونق گردشگری	☒	☒	☐	دربان آستانه، ۱۳۸۵؛ ریاضی و لطفی، ۱۳۹۴ Cornelissen, 2014; Panella, 2000; George et al., 2009; Stetić, 2012
		حمایت از الگوهای ماندگار (جشنواره ها و موسیقی های محلی) در روستا	☒	☒	☐	
		حفظ و تغییر فرهنگ محلی (زبانی، غذایی، لباس، ...)	☒	☒	☒	
		همکاری و مشارکت	☐	☒	☒	
اجتماعی	پایداری نهادی و سیاسی	بهبود نهادهای محلی مرتبط با گردشگری	☒	☒	☐	پرچکانی، ۱۳۹۵؛ تقوایی و غفاری، ۱۳۸۹؛ رومیانی و همکاران، ۱۳۹۱ Stetić, 2012
		مشارکت و تعامل اجتماعی روستاییان در فعالیت های گردشگری	☒	☐	☒	
اجتماعی	توسعه نهادی	کیفیت دسترسی به اطلاعات و ارتباطات	☒	☒	☐	تقوایی و غفاری، ۱۳۸۹ Cornelissen, 2014; Quaddus
		توسعه تعداد نهادهای غیردولتی و محلی (تعاونی ها، انجمن ها) در عرصه گردشگری	☒	☒	☒	
اجتماعی	مهاجران	کاهش مهاجرت	☐	☐	☒	
		افزایش مهاجرت معکوس	☐	☐	☒	

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

همچنین برای بررسی سنجش بعد کالبدی- محیطی زیرساختی و ۱۷ شاخص برای سنجش و ارزیابی آن بهره توسعه ی پایدار گردشگری ۳ متغیر (پایداری منبع اکوسیستم، آگاهی و ارتقای بهداشت محیط؛ توسعه

جدول (۵): شاخص‌های بعد کالبدی- محیطی توسعه ی پایدار گردشگری

بعد	متغیر	شاخص	مردم محلی	گردشگر	کارشناس	منبع
پایداری منبع اکوسیستم	استفاده بهینه از آب		☒	☒	☐	رومیانی، ۱۳۹۲، پرچکانی، ۱۳۹۵؛ سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۳؛ Cornelissen,2014; Panella,2000; George et al.,2009
	کیفیت آب		☒	☒	☐	
	حفظ کیفیت هوا و منظر در رونق گردشگری		☒	☒	☐	
	کیفیت پوشش گیاهی و مراتع		☒	☒	☐	
	حفظ تنوع محیطی (گیاهی و جانوری)		☒	☒	☐	
	جلوگیری از تخریب محیط زیست		☒	☒	☐	
	کیفیت ارتفاعات و کوه‌های بلند		☒	☒	☐	
آگاهی و ارتقاء بهداشت محیط کالبدی- محیطی	نقش چشمه‌های آب گرم؛ آبشارها؛ تالاب‌ها و دریاچه‌ها		☒	☒	☐	
	مدیریت مواد زائد و حفظ محیط زیست		☒	☒	☐	رومیانی، ۱۳۹۲؛ پرچکانی، ۱۳۹۵؛ دربان آستانه، ۱۳۸۵ Stetić,2012
	بهرتر شدن بهینه‌سازی مدیریت سیستم فاضلاب و بهداشت محیط روستا		☒	☒	☒	
	برخوردار شدن مکان‌های گردشگری از سیستم جمع‌آوری و دفع صحیح فاضلاب		☒	☒	☐	
توسعه زیرساختی	تقویت آگاهی‌های زیست‌محیطی		☒	☒	☐	
	ایجاد خدمات و زیرساخت‌های کالبدی و محیطی		☒	☒	☐	رومیانی، ۱۳۹۲، پرچکانی، ۱۳۹۵؛ دربان آستانه، ۱۳۸۵؛ رومیانی و همکاران، ۱۳۹۱ Cornelissen,2014; Fossati & Panella,2000; George et al.,2009
	سهولت دسترسی از طریق زیرساخت- های گردشگری به روستاها		☒	☒	☐	
	کیفیت خدمات اسکان، غذا، حمل‌ونقل و سایر خدمات گردشگری		☒	☒	☐	
	دسترسی به خدمات اسکان، غذا، حمل‌ونقل کالاها و فرآورده‌های محلی		☒	☒	☐	
تغییر کاربری اراضی در اثر فعالیت‌های گردشگری برای ایجاد هتل، پارک آبی		☒	☒	☒		

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

فهرستی از عوامل اثرگذار بر فرایندهای ارزیابی توسعه ی پایدار مقصدهای گردشگری و برنامه‌ریزی فضایی گردشگری تهیه گردید، سپس با توجه به شرایط ناحیه مورد مطالعه و فرصت‌ها و چالش‌های پیشروی، با در نظر

به‌منظور دستیابی به متغیرها و شاخص‌های موردنظر و براساس مروری بر ادبیات توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری (ارزیابی مقصدهای گردشگری، عوامل تأثیرگذار در شکل‌دهی به تصویر مقصد و رقابت‌پذیری مقصد)،

نامه تدوین‌شده، برای هر شاخص در هر معیار امتیازی بین ۱ - ۵ مشخص گردید (۱ کمترین امتیاز و ۵ بالاترین امتیاز و اهمیت). سپس با استفاده از چهارچوب مفهومی و مبانی نظری سایر به ارائه ی الگوی جامع‌تر و دقیق‌تری از خصوصیات توسعه ی پایدار مقصد و برنامه‌ریزی فضایی گردشگری پایدار در راستای فرضیه ی اول و دوم در نظر گرفته‌شده است. بنابراین در جدول (۶) به شاخص‌های بعد مکان در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری اشاره شده است.

گرفتن معیارهایی چون قابلیت اندازه‌گیری، در دسترس بودن داده‌های اولیه، صرفه‌ی اقتصادی، هم سویی با اهداف و برخورداری از زیربنای علمی مناسب، شاخص‌ها و متغیرهای موردنظر غربالگری و در نهایت فهرست شاخص‌های منتخب به شرح جدول (۶) آماده و مبنای اندازه‌گیری واقع شد. سپس، پرسش‌نامه‌ای ساختاریافته از این شاخص‌ها تهیه و جهت تکمیل در اختیار مردم محلی و گردشگران و کارشناسان قرار گرفت. در پرسش

جدول (۶): شاخص‌های بعد مکان در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری

بعد	متغیر	شاخص	مردم محلی	گردشگر	کارشناس	منبع
روستا	حفظ محیط زیست	آلودگی صوتی ناشی از سروصدا گردشگران	☒	☐	☐	Sarrión-Gavilán et al,2015:3;
		بهداشت محیط روستا در اثر ورود گردشگران	☒	☒	☐	ضیائی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵،
		تراکم و انباشتگی زباله‌ها و ضایعات در روستا ورود گردشگران	☒	☐	☐	آشفته پور لیلا کوهی و همکاران؛ ۱۳۹۳؛
مکان	حفظ محیط زیست طبیعی	حفظ پوشش‌های گیاهی	☒	☒	☐	Lozano-Oyola & et al.,2012:662;
		آلودگی رودها، دریاچه‌ها و آبشارها با ورود گردشگران	☒	☒	☐	رحمانی، ۱۳۸۶
		فرسایش خاک با ورود گردشگران	☒	☐	☐	
		آزار حیوانات و فرار از حیات وحش بر اثر سروصدا گردشگران	☒	☐	☐	Murat and Ayten ,2012: 43
		آگاهی برای حفظ مسائل زیست‌محیطی	☐	☒	☐	
		تلاش برای کاهش آلودگی محیط	☐	☒	☐	
مکان	تنوع جاذبه های طبیعی	تنوع جاذبه های طبیعی	☐	☒	☒	Risteski & et al.,2012:
		تنوع گونه های جانوری	☐	☒	☒	375 - 386, 13.
		تنوع پوشش های گیاهی	☐	☒	☐	Guedes, and iménez,2015:107-115; Stojavljević ,2013
		چشمه های آب گرم؛ آبشارها؛ تالاب ها و دریاچه ها	☐	☒	☐	ضیائی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵
		آب‌وهوا و اقلیم مناسب	☐	☒	☐	
		ارتفاعات و کوههای بلند	☐	☒	☐	
مکان	تنوع جاذبه‌های تاریخی فرهنگی	تنوع جاذبه های تاریخی- فرهنگی	☐	☒	☒	Risteski & et al.,2012: 375 -386;
		تنوع فرهنگی(زبانی، غذایی، لباسی،...)	☐	☒	☒	ضیائی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵؛
		تنوع تعداد صنایع دستی	☐	☒	☒	غفاری و همکاران، ۱۳۹۰
		تنوع جاذبه های نوع ویژه فرهنگی(فستیوال ها، موسیقی های محلی، جشن‌های محلی)	☐	☒	☐	

منبع	کارشناس	گردشگر	مردم محلی	شاخص	متغیر	بعد
Lozano-Oyola et al., 2012:662;;	☒	☒	☐	دبه منابع آب آشامیدنی جاذبه‌ها	دسترسی و کیفیت زیرساختی خدمات	
Risteski & et al.,2012: 375 - 386;	☒	☒	☐	امکانات تفریحی جاذبه‌ها		
	☒	☒	☐	سهولت دسترسی به جاذبه‌ها		
	☒	☐	☐	فاصله روستا تا نزدیکی شهر		
	☒	☒	☐	کیفیت راه ارتباطی به مقصد گردشگری		
ضیائی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۵	☐	☒	☐	امنیت اجتماعی مقصد گردشگری	کیفیت جاذبه‌ها	
سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۳	☐	☒	☐	پاکیزگی محیط روستا		
	☐	☒	☐	کیفیت چشم‌انداز جاذبه‌های روستا		
	☐	☒	☐	منحصربه‌فرد بودن جاذبه در مقصد		
	☐	☒	☐	قدمت جاذبه‌ها در مقصد گردشگری برای جذب گردشگران		

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

جدول (۷)، به شاخص‌های بعد انسان در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری اشاره می‌کند، به طوری که در این بعد، ۵ متغیر (فعالیت سازمانها و نهادها، مشارکت، ارزشها و هنجارهای مردم محلی، کاهش انگیزه مهاجرت و رفتار

جدول (۷): شاخص‌های بعد انسان در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری

منبع	کارشناس	گردشگر	مردم محلی	شاخص	متغیر	بعد
بهنام مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ ضیایی و شجاعی، ۱۳۸۹	☐	☐	☒	کیفیت فعالیت سازمانها در زمینه توسعه گردشگری	فعالیت سازمانها و نهادها	
	☒	☒	☒	فعالیت سازمانها در ارائه خدمات گردشگری		
	☒	☒	☐	توانایی نهادهای محلی در ارائه خدمات گردشگری		
Murat and Ayten,2012: 43; Mukwada.,2013:3	☐	☐	☒	مشارکت محلی در جهت رونق گردشگری	مشارکت	انسان
رومیانی، ۱۳۹۲	☐	☐	☒	همکاری مردم در زمینه رونق جاذبه‌های مذهبی- فرهنگی		
Lozano-Oyola et al., 2012:662;	☐	☐	☒	توجه مردم به ارزشهای فرهنگی و اجتماعی محلی در راستای گردشگری	ارزشها و هنجارهای مردم محلی	
برچکانی، ۱۳۹۳؛ آشفته پور لیلا کوهی و همکاران، ۱۳۹۳؛	☐	☐	☒	معرفی آداب و رسوم منحصربه‌فرد روستایی به گردشگران		
رحمانی، ۱۳۸۶؛	☐	☐	☒	کمک به آموزش و ترویج گردشگری به مردم توسط کارشناسان سازمان میراث فرهنگی		

منبع	کارشناس	گردشگر	مردم محلی	شاخص	متغیر	بعد
Mukwada.,2013:3; Risteski et al,2012: 375 - 386; Murat and Ayten,2012: 432; Maksin et al.,2014	☐	☐	☒	تمایل روستاییان برای ماندگاری در روستا بر اثر توسعه ی گردشگری	کاهش انگیزه مهاجرت	
	☐	☐	☒	میزان مهاجرت معکوس به روستا بر اثر توسعه ی گردشگری		
	☐	☒	☐	رضایت از راهنمایان محلی برای دسترسی به جاذبه های گردشگری	رفتار افراد محلی با گردشگران	
	☒	☒	☐	نحوه ی برخورد و رفتار مردم روستا با گردشگران		
☒	☒	☒	معرفی صنایع دستی روستایی به گردشگران توسط مردم روستا			

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

بهره گرفته شده است. به طوری که برای بررسی این متغیرها از ۳۷ شاخص استفاده شد، تا میزان بعد فعالیت در برنامه ریزی فضایی مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد.

همچنین برای بعد فعالیت در برنامه ریزی فضایی، از ۷ متغیر (سرمایه گذاری در زمینه ی گردشگری، درآمدزایی، اشتغال زایی، خدمات توزیع و اطلاع رسانی؛ خدمات زیرساختی و رفاهی؛ خدمات پذیرایی و خدمات اقامتی)

جدول (۸): شاخص های بعد فعالیت در برنامه ریزی فضایی گردشگری

منبع	کارشناس	گردشگر	مردم محلی	شاخص	متغیر	بعد
Lozano-Oyola et al., 2012:662; رحمانی، ۱۳۸۶؛ بهنام مرشدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ ضیایی و شجاعی، ۱۳۸۹	☐	☐	☒	سرمایه گذاری افراد بومی در خدمات پذیرایی و اقامتی	سرمایه گذاری در زمینه گردشگری	
	☐	☐	☒	سرمایه گذاری افراد غیربومی در خدمات پذیرایی و اقامتی		
	☐	☐	☒	سرمایه گذاری دولتی در خدمات پذیرایی و اقامتی		
Lozano-Oyola et al., 2012:662	☐	☐	☒	بهبود زندگی مردم روستا	درآمدزایی	فعالیت
	☐	☐	☒	تنوع منابع درآمدی و پس انداز حاصل از گردشگری مردم روستا		
	☐	☐	☒	کاهش فاصله درآمدی در بین خانوارها، در اثر رونق گردشگری مردم		
	☐	☐	☒	رونق درآمدی بازارچه های محلی ناشی از رونق گردشگری		
	☐	☐	☒	ارتقای درآمد ناشی از فعالیت های گردشگری در مقایسه با سایر فعالیت		
Lozano-Oyola et al., 2012:662	☐	☐	☒	انگیزه و تلاش مردم روستا برای فعالیت اقتصادی با رونق گردشگری	اشتغالزایی	
	☐	☐	☒	کاهش بیکاری در روستا بر اثر رونق گردشگری		
	☐	☐	☒	تنوع اشتغالزایی در اثر رونق فعالیت های گردشگری		
	☐	☐	☒	میزان ایجاد اشتغالزایی زنان در اثر گسترش رونق		

منبع	کارشناس	گردشگر	مردم محلی	شاخص	متغیر	بعد
Sarrión-Gavilán et al., 2015:29-45; Cornelissen, 2014: 163-185.	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از تور گردان محلی	خدمات توزیع و اطلاع رسانی	
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از نقشه‌های راهنما		
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از وب سایت‌های اطلاعاتی و مخابراتی		
Sarrión-Gavilán et al., 29-45; Cornelissen, 2014: 163-185. Risteski & et al., 2012: 375 - 386. 22. Lozano-Oyola et al., 2012:662; ضیائی و شجاعی، ۱۳۹۳	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از پمپ‌بنزین و گاز در نزدیک جاذبه‌ها	خدمات زیرساختی و رفاهی	
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از آب و برق در نزدیکی جاذبه‌ها		
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از پارکینگ		
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از شرکت‌های مسافری محلی در نزدیکی جاذبه‌ها		
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از پاسگاه امنیت		
	☐	☒	☐	کیفیت عملکرد پلیس راهنمایی و رانندگی		
	☐	☒	☐	کیفیت سرویس‌های بهداشتی		
	☐	☒	☐	کیفیت خدمات جاده‌ای		
☐	☒	☐	کیفیت خدمات بین‌راهی			
☒	☒	☐	☐	کیفیت استفاده از رستوران‌ها در نزدیکی مناطق تفریحی و گردشگری	خدمات پذیرایی	
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از فست فودها در نزدیکی مناطق تفریحی و گردشگری		
	☒	☒	☐	کیفیت استفاده از مغازه‌ها و دست‌فروش‌های محلی در نزدیکی مناطق تفریحی و گردشگری		
☐	☒	☐	☐	خانه‌های دوم	خدمات اقامتی	
	☐	☒	☐	سوئیت و اتاق اجاره‌ای		
	☐	☒	☐	مهمانسرا و مسافرخانه‌ها		
	☐	☒	☐	هتل لوکس		

ماخذ: نگارنده با استفاده از منابع قابل دسترس، ۱۳۹۷

بخش، ۷ شهر، ۱۹ دهستان و ۳۸۲ روستا دارند. بنابراین تحقیق حاضر بر چهار شهرستان مورد نظر متمرکز شده است و در هرکدام از این شهرستان‌ها با مشارکت بخش‌داری‌ها و سازمان میراث فرهنگی، روستاهای مقصد گردشگری انتخاب شدند.

۳،۱ منطقه‌ی مورد مطالعه

استان مازندران براساس تقسیمات سیاسی سال-۱۳۹۵ شامل ۲۳ شهرستان می‌باشد، اما شرق آن شامل چهار شهرستان بهشهر، نکا، میان‌دورد و گلوگاه است که ۹

جدول (۹): آزمون t تک نمونه‌ای برای ارزیابی ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه (گروه‌ها)

گروه‌ها	ابعاد	میانگین	خطای معیار	آماره آزمون t	معناداری سطح مطلوب	مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳	
						فاصله اطمینان ۹۵ درصد	تفاوت از ۰
						پایین‌تر	بالتر
کارشناسان	اقتصادی	۳,۵۰۸	۰,۶۱۳	۴,۲۲۶	۰,۰۰۰	۰,۲۶۱	۰,۷۵۶
	اجتماعی	۳,۲۳۱	۰,۸۲۹	۱,۴۱۹	۰,۱۶۸	-۰,۱۰۴	۰,۵۶۶
	کالبدی- محیطی	۳,۳۹۸	۰,۹۸۲	۲,۰۶۹	۰,۰۴۹	۰,۳۹۸	۰,۷۹۵
مردم محلی	اقتصادی	۳,۰۵۸	۰,۶۹۴	۱,۱۶۷	۰,۲۴۵	-۰,۰۴۰	۰,۱۵۶
	اجتماعی	۲,۹۶۶	۰,۶۴۱	-۰,۷۴۸	۰,۴۵۶	-۰,۱۲۵	۰,۰۵۶
	کالبدی- محیطی	۳,۰۶۰	۰,۵۸۱	۱,۴۴۹	۰,۱۴۹	۰,۰۶۰	۰,۱۴۲
گردشگران	اقتصادی	۳,۱۵۸	۰,۹۳۳	۲,۳۷۱	۰,۰۱۹	۰,۱۵۸	۰,۲۸۹
	اجتماعی	۳,۲۲۴	۰,۷۲۰	۴,۳۴۵	۰,۰۰۰	۰,۱۲۲	۰,۳۲۵
	کالبدی- محیطی	۳,۲۷۷	۰,۵۸۹	۶,۵۷۶	۰,۰۰۰	۰,۲۷۷	۰,۳۶۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

است. در مجموع می‌توان گفت که ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری در حد متوسط ارزیابی می‌شود و اگر مبنا را میانگین نظری (۳) قرار دهیم. فرضیه رد می‌شود. به عبارتی متغیرهای اقتصادی و اجتماعی وضعیت نسبتاً مطلوبی دارند.

به‌منظور بررسی دقیق فرضیه موردبررسی، نظرات سه گروه مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست-محیطی و کالبدی تلفیق شد. یافته‌های جدول (۱۰) نشان می‌دهد که از دیدگاه سه گروه موردبررسی، ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بالاتر از میانگین نظری (۳)

جدول (۱۰): تفاوت معناداری از حد مطلوب ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه گروه‌ها

ابعاد	میانگین	خطای معیار	آماره آزمون t	معناداری سطح مطلوب	مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳	
					فاصله اطمینان ۹۵ درصد	تفاوت از ۰
					پایین‌تر	بالتر
اقتصادی	۳,۱۳۳	۰,۸۱۷	۳,۳۲۸	۰,۰۰۱	۰,۱۳۳	۰,۲۱۲
اجتماعی	۳,۱۰۳	۰,۷۰۲	۳,۰۰۹	۰,۰۰۳	۰,۱۰۳	۰,۱۷۱
کالبدی- محیطی	۳,۱۸۳	۰,۶۲۶	۵,۹۷۱	۰,۰۰۰	۰,۱۸۳	۰,۲۴۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

جهت بررسی دقیق فرضیه ی موردنظر، دیدگاه سه گروه مورد مطالعه باهم تلفیق و نتایج ارزیابی شد. برازش مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که ۵۳ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین می‌شود (جدول ۱۱).

جدول (۱۱): ضریب تعیین رگرسیون ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری (گروه‌ها)

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	اشتباه معیار
۰,۷۳	۰,۵۳	۰,۵۲	۰,۴۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

براساس آماره آزمون F(۱۵۳/۰۸) اثر برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری معنی دار گزارش شد (جدول ۱۲)

جدول (۱۲): تحلیل رگرسیون اثر ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری (گروه‌ها)

مؤلفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F آماره آزمون	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۷۵,۴۶	۳,۰۰	۲۵,۱۵	۱۵۳,۰۸	۰,۰۰
باقیمانده	۶۷,۸۷	۴۱۳,۰۰	۰,۱۶		
کل	۱۴۳,۳۳	۴۱۶,۰۰			

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

از دیدگاه گروه‌های مورد مطالعه (مردم محلی، گردشگران و کارشناسان) بعد انسان، فعالیت و مکان به ترتیب به میزان ۰/۲۸، ۰/۲۲ و ۰/۵۲ بر توسعه ی پایدار گردشگری اثر معناداری داشته‌اند (جدول ۱۳).

جدول (۱۳): ضرایب تأثیر ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری (گروه‌ها)

بعد	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد شده	آماره t	سطح معنی داری
	B	خطای B	بتا	
عرض از مبدأ	۰,۷۷	۰,۱۱	۶,۶۹	۰,۰۰
فعالیت	۰,۲۰	۰,۰۴	۵,۱۰	۰,۰۰
مکان	۰,۳۹	۰,۰۳	۱۲,۶۷	۰,۰۰
انسان	۰,۱۶	۰,۰۲	۷,۳۵	۰,۰۰

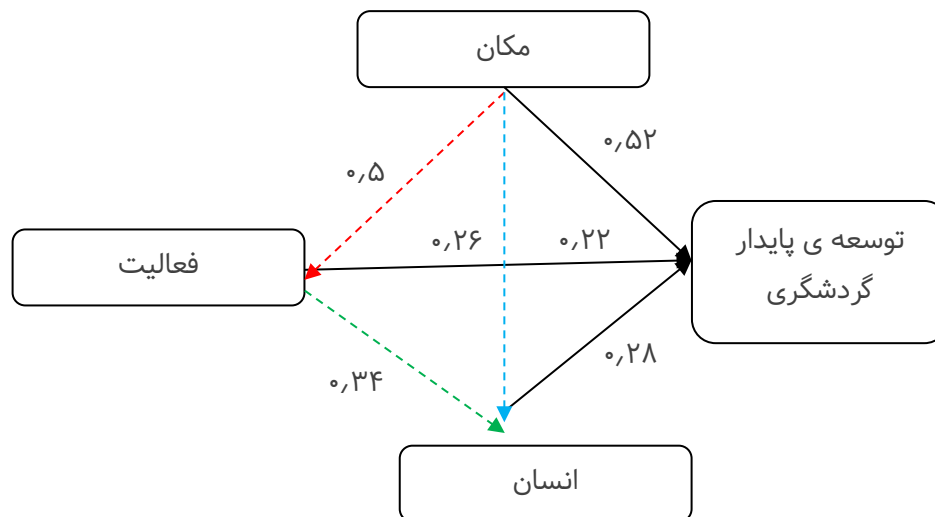
مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

در ادامه با توجه به اینکه در آزمون رگرسیون فقط به بررسی اثرات مستقیم متغیر مستقل بر متغیر وابسته می-پردازد و از محاسبه ی اثرات غیرمستقیم باز می ماند به همین جهت برای حاصل شدن نتیجه بهتر از روش تحلیل مسیر استفاده شد که به محاسبه ی اثرات مستقیم، غیر مستقیم و اثرات کلی متغیرهای مستقل به متغیر وابسته می پردازد. با توجه به آنچه که در جدول (۱۴) و شکل (۲) مشاهده می شود، دو بعد مکان و فعالیت دارای اثر غیر-مستقیم بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد.

جدول (۱۴): محاسبه اثرات غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته اصلی

متغیرها	اثرات غیرمستقیم بر متغیر وابسته
فعالیت	$۰,۳۴ * ۰,۲۸ = ۰,۰۹۵$
انسان	-
مکان	$۰,۲۶۷ * ۰,۲۸ = ۰,۰۷۴$
	$۰,۵۸۷ * ۰,۲۶۷ = ۰,۱۵۶$
	$۰,۵۸۷ * ۰,۳۴ * ۰,۲۸ = ۰,۰۵۵$
	$۰,۰۵۵ + ۰,۱۵۶ + ۰,۰۷۴ = ۰,۲۸۷$

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

شکل (۲): اثرگذاری ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری (دیدگاه هر سه گروه)

مکان بیشترین اثر را بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد.

در جدول (۱۵)، در میان ابعاد برنامه ریزی فضایی بعد مکان بیشترین تأثیر مستقیم (۰/۵۲) را بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد. و در مجموع بعد

جدول (۱۵): اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای تحقیق

کل	اثرات غیر مستقیم	اثرات مستقیم	
۰,۳۱۵	۰,۰۹۵	۰,۲۲	فعالیت
۰,۸۰۷	۰,۲۸۷	۰,۵۲	مکان
۰,۲۸۰	-	۰,۲۸	انسان

مأخذ: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه است. بنابراین، در این تحقیق برای تفسیر بهتر از برنامه ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری، محقق به ارائه ی الگوی پرداخته است که بتواند از چالش های مناطق روستایی بکاهد. شکل (۳) الگوی مطلوب توسعه ی پایدار گردشگری با رویکرد برنامه ریزی فضایی در محدوده ی مورد مطالعه را نشان می دهد. همان طوری که مشاهده می شود برای بررسی اثرگذاری ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری از همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره بهره گرفته شده است. به طوری که برای بررسی آن، دیدگاه «سه گروه» مورد مطالعه در سطح روستاها با هم تلفیق و نتایج ذیل حاصل شد. بنابراین رابطه های زیر طبق همبستگی پیرسون به دست آمده است:

$$۱. \text{ انسان-مکان} = ۰/۱۷۱$$

بنابراین به طور کلی با توجه به نظرات و تلفیق سه گروه مورد مطالعه و یافته های آزمون های رگرسیون، معنادار و مثبت بین ابعاد برنامه ریزی فضایی و توسعه ی پایدار گردشگری وجود دارد. در این میان اثر بعد مکان بیش از بقیه است.

۴/۱ تبیین الگوی برنامه ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری روستایی در روستاهای شرق استان مازندران

همچنان که اشاره شد الگوی نظری تدوین شده در واقع، هم به رابطه ی بین ابعاد سه گانه برنامه ریزی فضایی و توسعه ی پایدار گردشگری اشاره دارد و هم الگوی پیشنهادی برای برنامه ریزی فضایی توسعه ی پایدار

۲. انسان-فعالیت=۰/۳۴۰

۳. فعالیت-مکان=۰/۴۹۶؛

همبستگی بین ابعاد نشان می‌دهد که بین انسان فعالیت رابطه ی مثبتی وجود دارند و این نشان از روند ارتباط قوی بین انسان و کنش فعالیت در منطقه ی مورد مطالعه است.

۴. اقتصادی-محیطی و کالبدی=۰/۳۵۵

۵. اجتماعی- محیطی و کالبدی=۰/۵۴۶

۶. اقتصادی-اجتماعی=۰/۶۱۵

همچنین بین بعد اجتماعی و محیطی و کالبدی بیشتر رابطه برقرار است و این نشان از روند تغییر اجتماعات برای ابعاد محیطی و کالبدی در منطقه ی مورد مطالعه است.

برای بررسی اثرات ابعاد فضایی بر ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری روستایی در منطقه ی مورد مطالعه رابطه های زیر طبق مدل رگرسیون به دست آمده است:

۱. اثر بعد مکان بر محیط و کالبدی = ۰/۴۷۹

۲. اثر بعد انسان بر اجتماعی = ۰/۲۶۷

۳. اثر بعد فعالیت بر اقتصادی=۰/۵۰۸

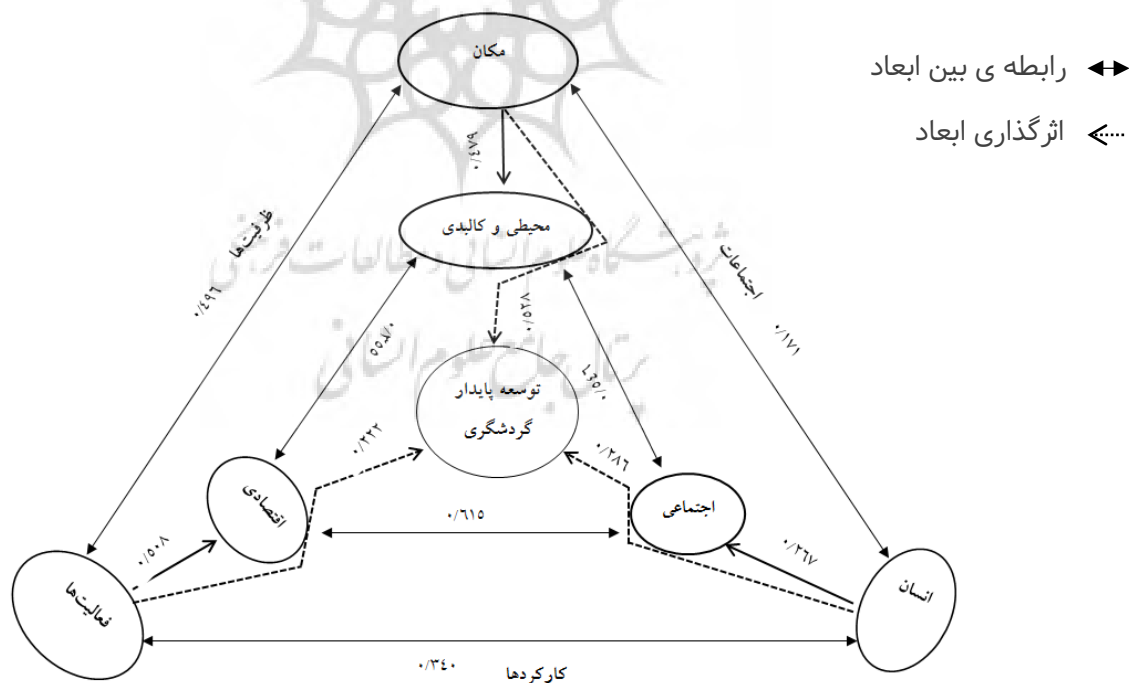
در نهایت، برای بررسی اثر ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار گردشگری رابطه های زیر طبق مدل رگرسیون است:

۱. اثر بعد مکان بر توسعه ی پایدار گردشگری=۰/۵۲

۲. اثر بعد انسان بر توسعه ی پایدار گردشگری=۰/۲۸

۳. اثر بعد فعالیت بر توسعه ی پایدار گردشگری=۰/۲۲

از این رو، با توجه به بررسی اثرات و رابطه ی بین ابعاد برنامه ریزی فضایی با توسعه ی پایدار گردشگری می‌توان بیان کرد که از دیدگاه سه گروه مورد مطالعه (مردم محلی، گردشگران و کارشناسان)، تأثیر ابعاد برنامه ریزی فضایی بر توسعه ی پایدار قابل مشهود است و این نشان از آن دارد که اگر سه عنصر برنامه ریزی فضایی تقویت شوند، شاهد توسعه ی پایدار گردشگری خواهیم بود. با توجه به نتایج حاصله از مطالعات میدانی و آزمون تحقیق، مدل تجربی تحقیق در شکل (۳) ترسیم شده است.

شکل (۳): مدل مفهومی تجربی الگوی برنامه ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه

پیرسون استفاده شد. همان طور که در جدول (۱۶) مشاهده می شود، ارتباط بین شاخص های برنامه ریزی فضایی و بعد توسعه ی پایدار مورد آزمون قرار گرفت. یافته ها نشان می دهد که در سطح (۰/۰۵) رابطه معناداری در تمامی متغیرها وجود دارد. این نشان می دهد که هر چه به برنامه ریزی فضایی بیشتر توجه شود، به همان اندازه، توسعه ی پایدار گردشگری بهبود خواهد یافت.

در مجموع نتایج به دست آمده از مطالعه ها، مشاهده های تجربی و میدانی نشان می دهد که ابعاد و شاخص های برنامه ریزی فضایی در تبیین توسعه ی پایدار گردشگری روستاها مؤثر هستند. شاخص های انتخاب شده با توجه به شرایط و مقتضیات مناطق روستایی، قابلیت آزمون پذیری و عملیاتی در سطح روستاهای مشابه را دارند. برای بررسی رابطه بین ابعاد برنامه ریزی فضایی با توسعه ی پایدار گردشگری از آزمون های همبستگی

جدول (۱۶). ضرایب همبستگی بین ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری با ابعاد برنامه ریزی فضایی (دیدگاه مردم محلی)

متغیر	ابعاد	پیرسون	برنامه ریزی فضایی			توسعه پایدار گردشگری
			مکان	فعالیت	انسان	
مکان	ضریب همبستگی	۰,۵۲۵	۰,۱۶۷	۰,۴۱۶	۰,۴۸۷	۰,۵۴۳
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۲۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
فعالیت	ضریب همبستگی	۰,۵۲۵	۱,۰۰۰	۰,۴۲۲	۰,۴۶۹	۰,۴۴۴
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
انسان	ضریب همبستگی	۰,۱۶۷	۰,۴۲۲	۱,۰۰۰	۰,۳۳۲	۰,۳۸۰
	سطح معناداری	۰,۰۲۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
اقتصادی	ضریب همبستگی	۰,۴۱۶	۰,۵۴۱	۰,۳۳۲	۱,۰۰۰	۰,۴۹۸
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
اجتماعی	ضریب همبستگی	۰,۴۸۷	۰,۴۶۹	۰,۴۷۲	۰,۵۱۵	۰,۵۷۷
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۱,۰۰۰
محیطی.کالبدی	ضریب همبستگی	۰,۵۴۳	۰,۴۴۴	۰,۳۸۰	۰,۴۹۸	۰,۵۷۷
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۱,۰۰۰

مأخذ: یافته های تحقیق: ۱۳۹۹

یافته های جدول (۱۷) از دیدگاه گردشگران نشان می دهد که بین تمامی ابعاد رابطه معنادار و مثبت وجود دارد. یعنی با بهبود برنامه ریزی فضایی، شاهد توسعه ی پایدار گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه خواهیم بود.

جدول (۱۷). ضرایب همبستگی بین ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری با ابعاد برنامه ریزی فضایی (دیدگاه گردشگران)

متغیر بعد	پیرسون	برنامه ریزی فضایی			توسعه ی پایدار گردشگری		
		مکان	فعالیت	انسان	اقتصادی	اجتماعی	محیطی- کالبدی
انسان	ضریب همبستگی	۱,۰۰۰	۰,۴۴۰	۰,۲۴۱	۰,۳۲۶	۰,۳۳۴	۰,۳۶۳
	سطح معناداری		۰,۰۰۰	۰,۰۰۱	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
فعالیت	ضریب همبستگی	۰,۴۴۰	۱,۰۰۰	۰,۵۶۲	۰,۴۷۹	۰,۵۳۸	۰,۲۷۴
	سطح معناداری	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
مکان	ضریب همبستگی	۰,۲۴۱	۰,۵۶۲	۱,۰۰۰	۰,۶۰۰	۰,۵۷۲	۰,۳۵۵
	سطح معناداری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
اقتصادی	ضریب همبستگی	۰,۳۲۶	۰,۴۷۹	۰,۶۰۰	۱,۰۰۰	۰,۶۸۰	۰,۱۹۴
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰	۰,۰۰۷
اجتماعی	ضریب همبستگی	۰,۳۳۴	۰,۵۳۸	۰,۵۷۲	۰,۶۸۰	۱,۰۰۰	۰,۴۳۴
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰
محیطی- کالبدی	ضریب همبستگی	۰,۳۶۳	۰,۲۷۴	۰,۳۵۵	۰,۱۹۴	۰,۴۳۴	۱,۰۰۰
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۷	۰,۰۰۰	

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

یافته‌های جدول (۱۸) از دیدگاه کارشناسان نشان می‌دهد که از دیدگاه کارشناسان به جزء رابطه ی بعد انسان با ابعاد فعالیت و مکان در تمامی ابعاد مورداستفاده رابطه ی معناداری وجود دارد.

جدول (۱۸). ضرایب همبستگی بین ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری با ابعاد برنامه ریزی فضایی (دیدگاه کارشناسان)

سازه بعد	پیرسون	برنامه ریزی فضایی			توسعه پایدار گردشگری		
		مکان	فعالیت	انسان	اقتصادی	اجتماعی	محیطی- کالبدی
مکان	ضریب همبستگی	۱,۰۰۰	۰,۴۷۷	۰,۳۲۴	۰,۷۵۴	۰,۵۶۱	۰,۷۰۳
	سطح معناداری		۰,۰۱۴	۰,۱۰۶	۰,۰۰۰	۰,۰۰۳	۰,۰۰۰
فعالیت	ضریب همبستگی	۰,۴۷۷	۱,۰۰۰	۰,۳۵۹	۰,۷۷۴	۰,۵۴۸	۰,۶۰۵
	سطح معناداری	۰,۰۱۴		۰,۰۷۲	۰,۰۰۰	۰,۰۰۴	۰,۰۰۱
انسان	ضریب همبستگی	۰,۳۲۴	۰,۳۵۹	۱,۰۰۰	۰,۴۵۰	۰,۶۰۴	۰,۵۶۲
	سطح معناداری	۰,۱۰۶	۰,۰۷۲		۰,۰۲۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۳
اقتصادی	ضریب همبستگی	۰,۷۵۴	۰,۷۷۴	۰,۴۵۰	۱,۰۰۰	۰,۷۳۲	۰,۷۶۶
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۲۱		۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
اجتماعی	ضریب همبستگی	۰,۵۶۱	۰,۵۴۸	۰,۶۰۴	۰,۷۳۲	۱,۰۰۰	۰,۷۸۲
	سطح معناداری	۰,۰۰۳	۰,۰۰۴	۰,۰۰۱	۰,۰۰۰		۰,۰۰۰
محیطی- کالبدی	ضریب همبستگی	۰,۷۰۳	۰,۶۰۵	۰,۵۶۲	۰,۷۶۶	۰,۷۸۲	۱,۰۰۰
	سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۱	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	

سازه بعد	پیرسون	برنامه ریزی فضایی	توسعه پایدار گردشگری
مکان	فعالیت انسان	اقتصادی اجتماعی	محیطی- کالبدی
سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۱	۰,۰۰۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق: ۱۳۹۹

را می‌تواند با نتایج تحقیق Yang and Fik, ۲۰۱۴, Sarudzai Mutana, (Dolores Sarrión et al, ۲۰۱۵) and Geoffrey Mukwada, ۲۰۱۳) مقایسه کرد که تو حدودی هم سو است، آنها در تحقیق خود بیان می‌کند؛ توجه به ابعاد برنامه‌ریزی فضایی می‌تواند زمینه ی پایدار توسعه ی مقصدهای گردشگری روستایی را فراهم کند. بنابراین نگاه مثبتی به برنامه‌ریزی فضایی گردشگری داشتند.

بنابراین توجه به برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری نیازمند ایجاد بسترها و زمینه‌های مناسب در ابعاد مکان، انسان و فعالیت و همچنین ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی -کالبدی در مناطق روستایی است و افزایش نقش و کارکرد آنها، بسترهای توسعه ی منطقه‌ای و ملی را نیز به وجود می‌آورد. از این رو، بازنگری در تعاریف مربوط به برنامه‌ریزی فضایی گردشگری و تدوین و به‌کارگیری سطوح مختلف برنامه‌ها منطبق با ویژگی‌ها و شرایط روستاهای مورد مطالعه، می‌توان ضمن حفاظت از جاذبه‌های گردشگری، زمینه ی پایداری زیست‌محیطی و ماندگاری جمعیت کمک نمود. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق راهکارهای اساسی زیر برای هر یک ابعاد توسعه ی پایدار گردشگری، برنامه‌ریزی فضایی و برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار مقصدهای گردشگری ارائه می‌گردد.

۵٫۱ راهکارهای پیشنهادی برنامه‌ریزی فضایی گردشگری پایدار ملی

۱. تصحیح رابطه ی بین سطوح برنامه‌ریزی و برقراری «روند تصمیم‌گیری پایین به بالا و بالا به پایین» در نظام تصمیم‌گیری برنامه‌ریزی توسعه ی گردشگری در کشور.
۲. بهبود تبلیغات از طریق شبکه‌های ملی برای آگاهی و آموزشی مسائل زیست محیطی.
۳. برگزاری نشست‌ها و به کارگیری تدابیر مناسب مدیریتی دولتی و خصوصی در سطح ملی.

۵ نتیجه‌گیری

از مهم‌ترین فاکتورهای تأثیرگذار در ارائه ی الگو، شناسایی عوامل، ابعاد و اجزاء مختلف یک الگو است که می‌تواند نقش مؤثری در تبیین عوامل الگو به دنبال داشته باشد. در این راستا در چهارچوب نظری با توجه به ادبیات جهانی و همچنین مطالعات صورت گرفته الگوی نظری طراحی گردید که دارای سه عنصر مکان، انسان و فعالیت بوده و در راستای فرضیه ها، داده‌ها جمع‌آوری و تبیین شد. بر- اساس گزاره ی فرضیه ی اول در تبیین توسعه ی پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در منطقه ی مورد مطالعه سه بعد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی گردشگری در نظر گرفته شد. برای این منظور، مطالعه در سه سطح مردم محلی، گردشگران و کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که از نظر سه گروه مورد بررسی فرضیه ی اول رد می‌شود، به عبارتی متغیرهای اقتصادی و اجتماعی وضعیت نسبتاً مطلوبی دارند. برازش مدل رگرسیونی نشان می‌دهد تغییرات متغیر مستقل بر وابسته قابل تبیین است. با توجه به آزمون تحلیل مسیر مشاهده می‌شود دو بعد مکان و فعالیت دارای اثر غیرمستقیم بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد. به عبارت دیگر، در میان ابعاد برنامه‌ریزی فضایی بعد مکان بیشترین تأثیر مستقیم (۰/۵۲) را بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد. و در مجموع بعد مکان بیشترین اثر را بر توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه هر سه گروه دارد.

رابطه ی بین ابعاد برنامه‌ریزی فضایی با توسعه ی پایدار گردشگری با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون نشان داد، که از دیدگاه مردم محلی و گردشگران در سطح (۰/۰۵) رابطه ی معناداری در تمامی متغیرها وجود دارد. این نشان می‌دهد که هر چه به برنامه‌ریزی فضایی بیشتر توجه شود، به همان اندازه توسعه ی پایدار گردشگری بهبود خواهد یافت. از دیدگاه کارشناسان به جزء رابطه ی بعد انسان با ابعاد فعالیت و مکان در تمامی ابعاد مورداستفاده رابطه ی معناداری وجود دارد. این نتایج

۹. استفاده از مشارکت بخش خصوصی در احداث تاسیسات و زیرساخت‌های گردشگری.
۱۰. آموزش مدیران و برنامه ریزان منطقه ای به اهمیت و ضرورت توجه به اصول توسعه ی پایدار زیست محیطی جهت کاهش بحران زیست محیطی.
۱۱. بهره‌برداری از توان تشکیلاتی، قوانین و مقررات ویژه در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های اکولوژیکی و زیست‌محیطی در مناطق و مکان های گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه و سایر نواحی روستایی مشابه در شرق مازندران از طریق ظرفیت سازی برای ایجاد مشاغل.
۱۲. اصلاح و ارتقای عملکرد جاذبه‌ها و تاسیسات اقامتی موجود، احداث و تکمیل زیربناها، گسترش امکانات ارتباطی و استاندارد کردن خدمات گردشگری استان در همه ی زمینه‌ها.
۱۳. ایجاد امکانات اقامتی، هم از نظر موقعیت مکانی و هم از نظر سطح هزینه برای اقشار گوناگون با سطوح درآمدی و سلیقه‌های مختلف.

۵٫۳ راهکارهای پیشنهادی برنامه‌ریزی

فضایی گردشگری پایدار

محلی (روستایی)

۱. تنوع بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات گردشگری در مناطق روستایی.
۲. بسته‌بندی کردن محصولات تولیدی محلی.
۳. دادن حق اختیار قانونی به نماینده ی محلی برای توسعه ی برنامه‌ریزی فضایی گردشگری.
۴. توجه به اصل مشارکت محلی و جمعی همه ی بهره‌مندان در برنامه‌های راهبردی گردشگری.
۵. توجه به سیاست‌های حمایتی اقتصادی در بخش مختلف تولیدی محلی.
۶. توجه به اولویت‌بندی راهبردهای برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری از دیدگاه بهره‌مندان (مردم محلی، گردشگران، هتل داران، رستوران‌داران، کارشناسان، و مسئولان روستا) مدنظر قرار داده شود.
۷. به روستاهای تیله‌نو، لمراسک، اطراب، که از لحاظ برنامه‌ریزی فضایی و توسعه ی پایدار

۴. برنامه‌ریزی در خصوص تسهیل ورود گردشگران خارجی کشورهای و فراهم کردن ویزا به آنها.
۵. توجه به برنامه‌های سیستمی به جای برنامه‌های بخشی.
۶. به کارگیری مدیریت شایسته و کارآمد در برنامه‌ریزی گردشگری و هم سویی و هماهنگی همه دستگاه اصلی زیرساختی در کار گروه گردشگری، میراث فرهنگی، جهاد کشاورزی، محیط‌زیست و .
۷. ایجاد و هماهنگی در تهیه ی طرح‌های گردشگری استان با حفظ و گسترش ارزش‌های روستایی، محیطی و کارکردهای گردشگری.

۵٫۲ راهکارهای پیشنهادی برنامه‌ریزی

فضایی گردشگری پایدار منطقه‌ای

با توجه به جمع‌بندی که در راستای برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه صورت گرفت می‌توان پیشنهادهایی ارائه کرد که نیازمند توجه در برنامه‌ها و طرح‌های گردشگری در سطح استان و منطقه مورد مطالعه است.

۱. افزایش سهم بودجه‌های عمرانی گردشگری در شهرستان مورد مطالعه.
۲. معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری به گردشگران.
۳. تشویق و ترغیب بخش خصوصی از طریق اعمال سیاست‌های حمایتی نظر معافیت‌های مالیاتی و عوارض در زمینه ی ایجاد و توسعه ی مراکز فرهنگی، هنری و ورزشی.
۴. تغییر چهارچوب سازمانی و اصلاح قوانین دست و پاگیر با توجه به رعایت مقررات دولتی و نیازهای گردشگری شهرستان مورد مطالعه.
۵. تدوین و اجرای قوانین شفاف، جامع و معقول گردشگری در راستای توسعه ی منطقه ای.
- ۶- فرهنگ سازی و آموزش مردم بومی برای برخورد با گردشگران.
۷. توسعه ی امکانات زیربنایی و زیرساختی استان متناسب با استعداد گردشگری مناطق مورد مطالعه.
۸. افزایش اعتبارات برای بهسازی و گسترش راه‌ها و سرویس‌های حمل و نقلی منطقه ای.

۳. تجدید حیات، حفاظت و ساماندهی حریم جاذبه‌های طبیعی، میراث فرهنگی و تاریخی در روستاهای اوسا، آسیاب‌سر، اغوزدره.
۴. برنامه‌ریزی در جهت حفظ و حتی گسترش توان‌های محیطی (طبیعی- اجتماعی) به جهت محوریت این توانمندی‌ها در سطح منطقه در راستای رسیدن به گردشگر پایدار.
۵. بهره‌برداری از توان تشکیلاتی، تصویب یا اجرای قوانین و مقررات ویژه در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی زیست‌محیطی در مناطق و مکان‌های گردشگری.

۵٫۴٫۲ اقتصادی

۱. بهره‌گیری از جاذبه‌ها در روستاهای اوسا، برگه، التپه (عباس‌آباد، شهیدآباد و...) و فرآورده‌های مختلف گردشگری روستایی (کلت، استخرپشت) و بهره‌گیری بهینه و هدفمند از آن‌ها در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد روستاییان.
۲. سرمایه‌گذاری مشترک بین سرمایه‌گذاران خارج از استان و داخلی و اعمال کنترل بیشتر بر این سرمایه‌گذاران در روستاهایی مانند نیالا، مهدیرجه، استخر پشته، برگه و اغوزدره، که ویلا-سازی در آن‌ها رواج بیشتر دارد.

۵٫۴٫۳ اجتماعی

۱. توسعه‌ی برنامه‌های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب‌ورسوم روستاهای (التپه، نیالا، اوسا، استخرپشته، تپله‌نو و...) با توجه به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و محیطی آن منطقه در قالب شرکت در جشنواره‌ها، نمایشگاه و سمینارها به‌طور فعالانه.
۲. افزایش توانمندی اجتماعی با تأکید بر دانش و آگاهی، آموزش و اطلاع‌رسانی، افزایش مشارکت زنان و جوانان و... به‌منظور افزایش خوداتکایی در فعالیتهای گردشگری به خصوص در روستاهای تپله‌نو، مهدیرجه، لمراسک که در سطح پایین اجتماعی- فرهنگی قرار دارند.

گردشگری روستایی نسبت به دیگر روستاها، از سطح قابل قبولی برخوردار نیستند، از لحاظ زیرساخت‌های رفاهی، تفریحی، خدمات بهداشتی و درمانی، دسترسی به جاده‌ی ارتباطی توجه شود. با توجه به اینکه برخورداری از این امکانات و تأسیسات، بستر مناسبی جهت تنوع‌بخشی به فعالیت (کارکردها) فراهم می‌آورد، تقویت آن‌ها ضروری است.

۸. با توجه به ابعاد برنامه‌ریزی فضایی توسعه‌ی پایدار گردشگری در روستاهای مورد مطالعه، می‌توان از گردشگری روستایی به‌عنوان فرصتی جهت فراهم آوردن زمینه‌های پویای اقتصادی روستایی (خصوصاً در نواحی کم‌توان و دارای جاذبه‌های متعدد گردشگری) استفاده نمود، زیرا گردشگری روستایی می‌تواند زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی را در این مناطق ایجاد و با تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی مانع از رکود اقتصادی گردد. در این زمینه توسعه‌ی امکانات تفرجگاهی، ورزشی، درمانی و استراحتگاهی با توجه به نیاز شهرهای اطراف و دوردست به این مناطق توصیه می‌شود. روستاهای تپله‌نو، اطراب و لمراسک که از لحاظ عناصر برنامه‌ریزی فضایی (مکان، انسان و فعالیت) و عناصر توسعه‌ی پایدار گردشگری (اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) در سطح بسیار ضعیفی هستند، اولویت بیشتری دارند.

۵٫۴ راهکارهای پیشنهادی توسعه‌ی

پایدار گردشگری روستایی

۵٫۴٫۱ محیطی

۱. به حداقل رساندن آسیب‌های فعالیتهای گردشگری به محیط طبیعی با تأکید بر ساماندهی کردن کاربرد این منابع در حد نیاز.
۲. حفظ تنوع بیولوژیکی و حیات‌وحش و تدوین برنامه‌هایی برای احیای گونه‌های در حال انقراض گیاهی و جانوری به‌منظور افزایش پایداری محیطی.

۵،۴،۴ کالبدی

۱. ساماندهی و توسعه ی خوشه‌ای مجموعه‌های پذیرایی و مراکز رفاهی، فروشگاه‌های و مراکز اقامتی در درون و پیرامون روستاهای الپه، شهیدآباد، اوسا، استخرپشت و... که دارای جاذبه‌های گردشگری بیشتری هستند.
۲. بهبود و گسترش زیرساخت‌ها(رفاهی و اقامتی) و راه‌های ارتباطی و حمل‌ونقل.
۳. ساماندهی و احیای بافت کالبدی روستاها با توجه به معماری اصیل.

بنابراین در یک جمع‌بندی کلی می‌توان بیان کرد، با توجه به راهبردهای توسعه ی پایدار گردشگری در منطقه ی مورد مطالعه، لازم است که ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی به‌صورت یکپارچه و سیستمی موردتوجه قرار گیرند.

در مباحث قبلی عنوان شد که ۳ گروه، مردم محلی، گردشگران و کارشناسان در فرایند برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی گردشگری ایفای نقش می‌نمایند. با عنایت به الگوی مورد نظر پیشنهاداتی برای این سه گروه ارائه می‌شود:

۵،۴،۵ مردم مردمی

۱. واگذاری اداره امور فعالیت‌های بخش گردشگری به ساکنان محلی و توسعه و تشویق مشارکت فعال مردم محلی در اداره ی امور گردشگری روستاها و افزایش روحیه مشارکت‌پذیری و مردم‌سالاری محلی از طریق گسترش تشکل‌های مردم نهاد.

۲. استفاده از کمک‌های مردمی و سهیم کردن روستائیان در فرایند تهیه و تصویب، اجرا و نظارت بر برنامه‌های فضایی گردشگری به‌گونه‌ای که مردم محلی اقدامات موجود را از آن خود بدانند و در پیشرفت آن همکاری لازم را داشته باشند.

۵،۵ کارشناسان

۱. گسترش فعالیت گردشگری و تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها، نیازمند نیروی انسانی ماهر و کارآمد است. یکی از سیاست‌های عمده در این ارتباط افزایش سطح استانداردهای آموزشی کارشناسان

است. به علاوه برگزاری دوره‌های آموزشی، جذب نیروی انسانی ماهر و ایجاد محیط مناسب برای کار و زندگی روستائیان تأثیر فراوانی در آگاه سازی روستائیان و پرورش کارشناسان ماهر و کارآموده خواهد داشت.

۲. جذب، به‌کارگیری و آموزش نیروی انسانی آموزش‌دیده و مجرب محلی برای فعالیت و مدیریت بخش‌های مختلف میهمان‌داری و پذیرایی و نهادینه کردن این وجه مهم گردشگری در سطح روستاهای نیالا، عباس‌آباد، شهیدآباد، مهدیرجه و ....

۳. تأسیس یک‌نهاد چندمنظوره زیر نظر کارشناسان در مرکز مناطق (استان) به‌منظور ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط و شناسایی و برطرف نمودن مشکلات موجود در زمینه ی مسائل مربوط به مناطق گردشگری روستایی.

۴. مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی کارشناسان در این حوزه برای ارائه ی هرگونه خدمات مناسب به گردشگر، در جهت برنامه‌ریزی فضایی توسعه ی پایدار گردشگری در مناطق روستایی به خصوص روستاهای (تیله‌نو، لمراسک، دارابکلا و کلت که در سطح ضعیفی قرار دارند.

۵. همکاری فکری کارشناسان میراث فرهنگی، منابع طبیعی، جهاد کشاورزی و نیروی انتظامی برای توسعه ی برنامه‌ریزی فضایی در سطح منطقه مورد مطالعه.

۵،۶ گردشگران

۱. با توجه به عدم وجود همسویی بین جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی و جاذبه‌های زیرساختی که مهم‌ترین دلیل آن دوری از مراکز مهم جمعیتی و کمبود خدمات رفاهی و تفریحی است، برطرف نمودن مشکل دسترسی و تجهیز مراکز اقامتی و رفاهی در مناطق روستایی (اوسا، تیله نو، لمراسک، اطراب، اغوزدره و...) برای جذب بیشتر گردشگری ضروری به نظر می‌سد.

۲. با توجه به نتایج نظرخواهی و اولویت‌بندی در منطقه ی مورد مطالعه، پیشنهاد می‌گردد که اقامتگاه و میهمان‌خانه‌های ارزان‌قیمت روستایی و خانه‌های اجاره‌ای جهت اقامت گردشگران و

مسافری، جاد، تسهیلات اقامتی، پزشکی، تفریحی و ورزشی در مناطق روستایی مانند ارم، استخرپشت، زاغمرز و نیالا که فاصله ی زیادی با شهر دارند در راستای جذب گردشگران ضروری است.

جلوگیری از اطراق گردشگران در حاشیه ی رودخانه روستاهای زاغمرز، اغوزدره، برگه، آسیاب سر و مناطق دیگر، ایجاد شود.
۳. انجام مطالعات و تحقیقات توجیهی فنی و اقتصادی جهت احداث زیرساخت‌هایی مانند؛ آب، برق، مخابرات، پایانه‌های حمل‌ونقل

منابع

منابع فارسی

رومیانی، احمد(۱۳۹۸)، ارائه ی الگوی برای توسعه ی پایدار مقصدهای گردشگری روستایی با رویکرد برنامه ریزی فضایی، مطالعه ی موردی: شرق استان مازندران، رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد.

رومیانی، احمد، شایان، حمید، سجاسی قیداری، حمدالله و رضوانی، محمد رضا(۱۳۹۸)، تحلیل تطبیقی برنامه ریزی فضایی توسعه ی مقصد های گردشگری روستایی در کشورهای ایران، پرتغال، صربستان و ترکیه، مجله ی مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ی ۱۴، شماره ی ۴۸، صص ۱۲۲-۱۰۲.

رومیانی، احمد، قادری، بهمن، سهرابی وفا(۱۳۹۱)، تحلیلی برگردشگری مذهبی و تاثیر آن بر توسعه ی پایدار روستایی، مطالعه، شهرستان کوهدشت بخش رومشگان، همایش ملی توسعه ی پایدار در مناطق خشک و نمیه خشک، دانشگاه آزاد اهر، صص ۸-۱.

سجاسی قیداری، حمدالله، رومیانی، احمد و جعفری، نسرین(۱۳۹۳)، سنجش و ارزیابی پایداری مقصدهای گردشگری روستایی از دیدگاه اجتماعات محلی، مطالعه ی موردی: دهستان درب گنبد- شهرستان کوهدشت، مجله علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال چهارم، شماره اول، (پیاپی ۱۲)، صص ۱۲۶-۱۰۳.

ضیایی، محمود و شجاعی، مسلم(۱۳۸۹)، سطح‌بندی مقصدهای گردشگری، واکاوی مفهومی نو در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری، دوره ی ۵، شماره ۱۳، صص ۴۶-۲۵.

بازرگان، عباس، محمدی یگانه، بهروز و رابط، علیرضا(۱۳۸۹)، تنوع بخشی اقتصاد روستاها به منظور تحقق توسعه ی پایدار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه زنجان.

بهنام مرشدی، حسن، احمدی، داریوش، فرجی سبکبار، حسنعلی و رضوانی، محمد رضا(۱۳۹۵)، پهنه-بندی فضایی کانون های گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس، فصلنامه ی برنامه ریزی منطقه ای، دوره ی ۶، شماره ۲۱، صص ۳۰-۱۷.

پرچکانی، پروانه(۱۳۹۳)، مدیریت توسعه ی پایدار گردشگری و برنامه ریزی فضایی، کنفرانس بین المللی مدیریت و مهندسی صنایع، دانشگاه علم و فرهنگ، موسسه غیر انتفاعی، صص ۱-۱۷.

پرچکانی، پروانه(۱۳۹۵)، توسعه ی پایدار گردشگری و برنامه ریزی فضایی با استفاده از تمثیل هیدرا، فصلنامه علمی تخصص، دانشکده علوم گردشگری، دانشگاه علم و صنعت، سال سوم، شماره ی چهارم، صص ۱-۳۸.

تقوایی، مسعود و غفاری، سید رامین(۱۳۸۹)، برنامه‌ریزی فضایی در توسعه ی صنعت گردشگری(مطالعه ی موردی: استان چهار محال و بختیاری، محور بافت)، مجله ی تحقیقات جغرافیایی، سال بیستم و پنجم، شماره ۱(پیاپی ۹۶)، صص ۱۰۰-۷۹.

دربان آستانه، علیرضا(۱۳۸۵)، گردشگری پایدار روستایی و شاخص های ارزیابی آن، ویژه نخستین همایش توسعه ی گردشگری روستایی و عشایری، سازمان دهیاری ها و شهرداری های کشور، صص ۶۱-۵۱.

قدیری معصوم، مجتبی و پازکی، معصومه (۱۳۸۷)، نقش گردشگری پایدار روستایی در توسعه ی پایدار روستاها، مطالعه ی موردی: شهرستان پاکدشت، دوره ی ۵، شماره ی ۲، پیاپی ۱۸، صص ۲۲-۱۳.

ضیایی، محمود، جاودان، مجتبی، کاظمی ازغدی، سیمین (۱۳۹۳)، ساماندهی فضایی مقصدهای گردشگری (شهری- روستایی) در مقیاس ناحیه- ای، مورد: شهرستان طرقبه شاندیز، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه ی روستایی، دوره ی ۳، شماره ۹، صص ۸۳-۱۱۰.

منابع لاتین

Adiyia, B., Vanneste, D., Van Rompaey, A. and Ahebwa, W. M. (2014). Spatial analysis of tourism income distribution in the accommodation sector in Western Uganda. *Tourism and Hospitality Research*, 14(1-2).

(2015) 29-45, , journal homepage: www.elsevier.com/locate/tmp.

Cornelissen, S. (2014), Tourism impact, distribution and development: The spatial structure of tourism in the Western Cape province of South Africa, *Development Southern Africa* Vol. 22, No. 2, June 2005, pp. 163-185.

Folia, R. (1999). Sustainable tourism in rural area, Italy. Italian association for organic agriculture.

Folia, R. (1999). Sustainable tourism in rural area, Italy. Italian association for organic agriculture.

Cornelissen, S. (2014), Tourism impact, distribution and development: The spatial structure of tourism in the Western Cape province of South Africa, *Development Southern Africa* Vol. 22, No. 2, June 2005, pp. 163-185.

Fossati, Amedeo., & Panella, Giorgio. (2000). - Tourism and sustainable development: a theoretical framework. In A. Fossati, & G. Panella (Eds.), *Tourism and sustainable economic development* (pp. 3 - 36). Boston: Kluwer Academic Publishers. 3-36.

George, E. W., Mair, H., & Reid, D. G. (2009). *Rural tourism development: Localism and cultural change*. Channel View Publications.

Cornelissen, S. (2014), Tourism impact, distribution and development: The spatial structure of tourism in the Western Cape province of South Africa, *Development Southern Africa* Vol. 22, No. 2, June 2005, pp. 163-185.

Guedes, A. S., & Jiménez, M. I. M. (2015). Spatial patterns of cultural tourism in Portugal. *Tourism Management Perspectives*, 16, 107-115.

Dede, O. M., & Ayten, A. M. (2012). The role of spatial planning for sustainable tourism development: A theoretical model for Turkey. *Turizam: međunarodni znanstveno-stručni časopis*, 60(4), 431-445.

Gunn, Clare, 2002 *A: Tourism planning*, Routledge.

Lozano-Oyola, M., Blancas, F. J., González, M., & Caballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. *Ecological Indicators*, 18, 659-675.

Dolores Sarrión-Gavilán, M., Dolores Benítez-Márquez, M., Ender, Mora-Rangel, O. (2015), Spatial distribution of tourism supply in Andalusia, Contents lists available at ScienceDirect, *ELSEVIER Tourism Management Perspectives* 15

Maksin, M., Mijic, S., Krunić, N., Ristic, V. (2014), spatial and sectoral planning support to sustainable territorial and tourism development of protected mountain areas in Serbia, *SPATIUM International*

- Review, No. 32, December 2014, pp. 15-21.
- Mukwada, G. and Manatsa, D., 2013. Geospatial and temporal analysis of drought years in Zimbabwe - 1940 to 1999. *Geographical Polonica*. In Press. doi.org/10.7163/GPol.2012.4.23.
- Murat Dede, O and Ayten, A. M., (2012), The role of spatial planning for sustainable tourism development: A theoretical model for Turkey, *Ebsco host Connection, Academic Journal Original Scientific Paper Tourism* (13327461);2012, Vol. 60 Issue 4, p431.
- Murat Dede, O and Ayten, A. M., (2012), The role of spatial planning for sustainable tourism development: A theoretical model for Turkey, *Ebsco host Connection, Academic Journal Original Scientific Paper Tourism* (13327461);2012, Vol. 60 Issue 4, p431.
- Risteski, Michael, Kocovski, Jordan, Arnaudov, Kliment, (2012), Spatial planning and sustainable tourism as basis for developing competitive tourist destinations, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 44 (2012) 375 - 386, *ScienceDirect, ELSEVIER*, Available online at www.sciencedirect.com.
- San Martín, H., & Herrero, Á. (2012). Influence of the user's psychological factors on the online purchase intention in rural tourism: Integrating innovativeness to the UTAUT framework. *Tourism Management*, 33(2), 341-350.
- Sarrión-Gavilán, M. D., Benítez-Márquez, M. D., & Mora-Rangel, E. O. (2015). Spatial distribution of tourism supplies in Andalusia. *Tourism Management Perspectives*, 15, 29-45.
- Snieska, V., Barkauskienė, K., & Barkauskas, V. (2014). The impact of economic factors on the development of rural tourism: Lithuanian case. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 156, 280-285.
- ŠTETIĆ, S. (2012), Specific Features of Rural Tourism Destinations Management, *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 1, PP131-137.
- Stojavljević, R. (2013). Spatial Planning and Sustainable Tourism - A Case Study of Golija Mountain (Serbia), *European Researcher*, 2013, Vol. (65), № 12-2.
- Tudisca, S., Di Trapani, A. M., Donia, E., Sgroi, F., & Testa, R. (2015). The market reorientation of farms: the case of olive growing in the Nebrodi area. *Journal of Food Products Marketing*, 21(2), 179-192.
- United Nations New York and Geneva, (2008), *Spatial Planning Key Instrument for Development and Effective Governance with Special Reference to Countries in Transition*, Economic Commission for Europe Geneva.
- Yang Y, Timothy, Fik, (2014), Spatial effects in regional tourism growth, *Annals of Tourism Research*, Contents lists available at ScienceDirect, *ELSEVIER*, *Annals of Tourism Research* 46 (2014) 144-162. journal homepage: www.elsevier.com/locate/atoures.
- Zhong, L., Deng, J., & Xiang, B. (2008). Tourism development and the tourism area life-cycle model: A case study of Zhangjiajie National Forest Park, China. *Tourism management*, 29(5), 841-856.
- Sousa Guedes, A. A and Martín Jiménez, I. (2015), Spatial patterns of cultural tourism in Portugal, *Tourism Management Perspectives*, 16(2015), 107-115.
- Guedes, A. S., & Jiménez, M. I. M. (2015). Spatial patterns of cultural tourism in Portugal. *Tourism Management Perspectives*, 16, 107-115.